

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Dergisi
Erzincan Law Review

Cilt/Vol: 26 Sayı/No: 1 Haziran/June 2022

**İdari Yargıdaki Güncel Menfaat Kavramının Anayasa
Mahkemesi Kararları Işığında Değerlendirilmesi**

Evaluation of the Concept of Actual Interest in the Administrative Judiciary in the Light of the Decision of the Constitutional Court

Dr. Öğretim Üyesi Emine CİN KARAGÖZ*

ÖZ

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu uyarınca iptal davasının dinlenilebilmesi için dava konusu idari işlem ile davacının menfaatinin ihlal edilmiş olması gerekmektedir. Menfaat ihlali kavramı, dava konusu idari işlem ile davacı arasında güncel, meşru ve kişisel bir bağın olması gerektiğini ifade etmektedir. İptal davası açılırken, menfaat ihlali koşulunun gerçekleşip gerçekleşmediği ilk inceleme konuları arasında değerlendirilmekte ve davanın dava açmakta menfaati bulunmayan kişilerce açılması durumunda davanın ehliyetsiz kişilerce açıldığı gerekçesiyle usulden red kararı verilmektedir. Davacı ile dava konusu idari işlem arasında var olan menfaat bağının davanın karara bağlandığı tarihe kadar aranması şartı doktrinde ve yargı kararlarında tartışmalıdır. Anayasa Mahkemesi'nin

* Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı Anabilim Dalı.
E-posta: ecin2005@hotmail.com. ORCID: 0000-0002-6534-7748

Makale Bilgisi/Article Info: Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş/Received: 09.04.2022 / **Kabul/Accepted:** 08.06.2022.

Atf/Cite as: Emine Cin Karagöz, "İdari Yargıdaki Güncel Menfaat Kavramının Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Değerlendirilmesi", EBYÜ-HFD, C. 26, S. 1, Haziran 2022, (123-151).

kamu görevlileri hakkında tesis edilen idari işlemlere ilişkin uyuşmazlıklar hakkında verdiği güncel kararlar, menfaat bağı koşulunun yargılamanın sonuna kadar bulunması şartını, iptal davasının özellikleri ve anayasal ilkeler çerçevesinde yeniden değerlendirmeyi gerektirmektedir.

Anahtar Kelimeler: İptal davası, sübjektif ehliyet, güncel menfaat, lekelenmeme hakkı, adil yargılanma hakkı.

ABSTRACT

Pursuant to the Administrative Justice Procedure Code No 2577, in order for an annulment suit to be heard, it is necessary that the petitioner's interest is violated by the administrative act constituting the subject matter of the annulment suit. The concept "violation of interest" refers to the requirement that there must be a current, legitimate and personal link between the petitioner and the administrative act constituting the subject matter of the administrative case. When filing an annulment suit, the issue of whether the condition "violation of interest" has taken place is considered among the issues of prior review; and if the administrative case has been filed by persons who do not have an interest in filing the administrative case, the administrative case is dismissed on procedural ground i.e., on the ground that the administrative case has been filed by incapable persons. The requirement that the link of interest between the petitioner and the administrative act constituting the subject matter of the administrative case must be sought until the date the administrative case is adjudicated is controversial in the doctrine and judicial decisions. In particular the recent judgments rendered by the Constitutional Court on the disputes regarding administrative acts established against public servants necessitate a re-evaluate of the requirement that the link of interest must be present by the end of the proceedings, taking into account the specifics of the annulment suit and constitutional principles.

Keywords: Annulment suit, subjektive capacity, actual interest, right not to be labelled as criminal, fair trial.

GİRİŞ

İptal davası, idari rejimi kabul etmiş ülkelerde, idarenin hukuka aykırı tasarruflarını ortadan kaldırarak idarenin hukuka bağlılığını ve bu yolla hukuk devleti ilkesinin gerçekleştirilmesini sağlayan idare hukukuna özgü bir müessesedir. İptal davasının amacı ve işlevi, idari işlemin hukuka uygunluğunun denetlenerek idarenin keyfi ve hukuka aykırı düzenlemeleri-

nin önüne geçilmesi ve bu yolla hukuk devleti ilkesinin gerçekleştirilmesidir. Bu durum, davanın bizatihi kendisinin her bakımdan kolay işleyen bir başvuru yolu olduğunu kabullenmeyi gerektirmektedir. Nitekim iptal davası açabilmek için menfaat ihlali şartı aranarak iptal davası açabilme konusunda kolaylık sağlanmıştır. Menfaat ihlalinin güncel, meşru, kişisel olması şartıyla idari işlemin dava konusu edilebilmesi mümkün kabul edilmektedir. O halde idari işlemin iptal davasına konu yapıp esasa ilişkin denetime geçilebilmesi için güncel menfaat ihlali şartının varlığı aranmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle, menfaat ihlali kavramı ve güncel menfaat kavramı izah edilecektir. Daha sonra menfaatin güncelliği şartına yargısal içtihatların ve doktrindeki görüşlerin yaklaşım ve yorum tarzı ortaya konulacaktır. Anayasa Mahkemesi'nin güncel bireysel başvuru kararları ışığında menfaat bağı koşulunun yargılamanın sonuna kadar bulunması şartını, iptal davasının özellikleri ve anayasal ilkeleri göz önünde bulundurarak nasıl yorumladığı izah edilecektir.

I. İDARİ YARGIDA MENFAAT KAVRAMI

İdari yargıda iptal davasının dinlenilebilmesinin ön koşullarından birisi olan dava açma ehliyeti, idari işlem ile dava açma ciddiyetini sağlamaya yetecek derecede muhatap olup, menfaat ilgisini kuran kişi ya da kuruluşlar tarafından iptal davasının açılmasını gerektirmektedir.

A. Kavramsal Çerçeve

Menfaat kavramı mevzuatta tanımlanmamakla birlikte, bu kavramın doktrinde ve yargı kararlarında iptal davasının davacısı ile dava konusu idari işlem arasında makul ve ciddi bir ilişkiyi ifade ettiği kabul edilmektedir¹. Davacı ile idari işlem arasında “açık ve somut bir bağlantı”nın varlığı ve “ciddi biçimde işlemde olumsuz etkilenmiş olma” kriterlerinin sağlanmış olması, menfaat bağının bulunması için yeterli görülmektedir². Menfaat kavramı açıklanırken davacı ile dava konusu idari işlem arasında

¹ Sıddık Sami **Onar**, İdare Hukukunun Umumi Esasları, III. Cilt, 3. Bası, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1966, s. 1780; Bahtiyar **Akyılmaz**/Murat **Sezginer**/Cemil **Kaya**, Türk İdari Yargılama Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara 2021, s. 91.

² D. Ali **Ulusoy**, Yeni Türk İdare Hukuku, 4. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara 2021, s. 725.

olumsuz bir menfaat ilişkisi bulunması hususunun üzerinde özellikle durulmaktadır³. Doktrinde KARAHANOGULLARI'na göre ise, iptal davasını kim açar sorusunun cevabı dava konusu ile kimin yeterli ilgisi var ise onun tarafından davanın açılması gerektiği şeklinde izah edilmektedir⁴.

Danıştay, menfaat kavramını doktrinindeki görüşler doğrultusunda davacı ile dava konusu idari işlem arasında makul ve ciddi bir ilişkinin varlığı olarak kabul etmektedir⁵. Menfaat yoksa dava da yoktur ilkesi gereğince hiç kimse menfaatini ihlal etmeyen bir idari işleme karşı iptal davası açamaz. Danıştay, iptal davasının menfaati ihlal edilenler tarafından açılabilceği kuralını, idare hukukunun genel esaslarından biri kabul etmektedir⁶.

Menfaat kavramı yalnızca maddi menfaati değil aynı zamanda manevi menfaati de kapsar⁷. Nitekim Danıştay 16. Dairesi'nin bir kararında "*Taraf ilişkisinin kurulması için gerekli olan kişisel, meşru ve güncel bir menfaat ilgisinin varlığı, davanın niteliğine ve özelliğine göre idari yargı yerlerince belirlenmekte, davacının idari işlemle ciddi ve makul, maddi ve manevi bir ilişkisinin hukuken korunması gereken bir menfaat bağının bulunması dava açma ehliyeti için gerekli sayılmaktadır*"⁸ denilerek bu husus vurgulanmaktadır. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, Nazım Hikmet'in vatandaşlıktan çıkarılmasına dair kararın nüfus kütüğüne tescil işleminin iptali istemiyle açılan davada, idari işlemle davacı arasında ciddi,

³ Metin **Günday**, İdari Yargılama Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 2022, s. 231.

⁴ Onur **Karahanogulları**, "Birel İşlemlere Karşı Açılan İptal Davalarında İlgili Bağı Sorunu", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. 62, S. 3, 2007, s. 206.

⁵ Dan. 8. D., E. 2021/336, K. 2021/147, 20.01.2021, (www.kazanci.com), Dan. 2. D., E. 2008/1077, K. 2009/365, 30.01.2009, (www.kazanci.com), Dan. 8. D., E. 2015/4292, K. 2015/6730, 07.09.2015, (www.kazanci.com).

⁶ Dan. 6. D., E.1998/4164, K. 1999/4196, 23.09.1999, (www.kazanci.com).

⁷ Zehreddin **Aslan**, Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2020, s. 68.

⁸ Dan. 16. D., E. 2016/160, K. 2016/3013, 29.4.2016, (www.kazanci.com).

makul, maddi ve manevi bir ilişki bulunmasını dava açma ehliyeti bakımından yeterli saymıştır⁹. Fransız Danıştay'ı da kilise çanlarının çalınması yolundaki bir belediye işlemine karşı papazlar tarafından açılan davayı kabul etmiştir¹⁰.

Davacı ile dava konusu idari işlem arasındaki menfaat ilişkisi yorumlanırken iptal davasının hukuk devleti ilkesini gerçekleştirme fonksiyonu da göz önünde bulundurulmalıdır. Nitekim Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'nun bir kararında ifade edildiği üzere “...iptal davaları ile idari işlemlerin hukuka uygun olup olmadığının saptanmasına, hukukun üstünlüğünün sağlanmasına, böylece de idarenin hukuka bağlılığının belirlenmesine, sonuçta hukuk devleti ilkesinin gerçekleştirilebilmesine olanak sağlandığından, bu davalarda menfaat ilişkisinin bu amaç doğrultusunda yorumlanması gerekmektedir”¹¹. Aynı yönde başka bir kararında Danıştay “iptal davalarındaki subjektif ehliyet koşulunun doğrudan doğruya hukuk devletinin yapılandırılması ve sürdürülmesine ilişkin bir sorun olması dolayısıyla idari işlemlerin hukuka uygunluğunun iptal davası yoluyla denetlenmesini engellemeyecek bir biçimde anlaşılması gerekmektedir”¹² şeklinde yorumlamıştır.

İptal davasında güdülen öncelikli amaç, idarenin kamu gücüne dayanarak tek yanlı iradesi ile ortaya koyduğu idari işlemin hukuka uygunluğunu denetlemek, bu yolla idarenin hukuk sınırları içerisinde kalmasını sağlayarak hukuk düzenini ve hukukun üstünlüğünü korumaktır. Diğer bir ifadeyle iptal davasında asıl amaç, hukuk devletinde hukuka aykırı idari işlem bulunmamasını sağlamaktır¹³. Bu bağlamda iptal davasında davacının rolü, hukuka aykırı olduğuna inandığı idari işlemin mahkeme tarafından iptalini ve tüm sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasını talep etmektir¹⁴.

⁹ İDDK., E. 2004/3, K. 2005/2371, 06.10.2005, (www.kazanci.com).

¹⁰ Hüseyin Çelikkol, “İdari Yargıda Ehliyet ve Husumet”, Adalet Dergisi, S. 3, Y. 76, Mayıs-Haziran, 1985, s. 763.

¹¹ Dan. İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, E. 1999/390, K. 2000/761, 26.05.2000, (www.kazanci.com).

¹² Dan. 10. D., E. 2020/2969, K. 2020/2751, (www.kazanci.com).

¹³ D. Ali **Ulusoy**, Yeni Türk İdare Hukuku, 3. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara 2020, s. 735.

¹⁴ Ender Ethem **Atay**, “İptal Davasının Nitelikleri ve İptal Kararlarının Uygulanması”, Danıştay ve İdari Yargı Günü 139. Yıl, 11 Mayıs 2007, Danıştay Matbaası 2008, s. 13-95.

Bu nedenle iptal davasında davacı sadece kişisel menfaatini dava yoluyla koruyan birey olmaktan çıkarak, idari işlem üzerinde yargısal denetimin gerçekleştirilmesini ve hukuka aykırı idari işlemin ortadan kaldırılmasını sağlayan yargılama süjesi haline gelmektedir¹⁵. Diğer bir ifadeyle, iptal davasında davacının kendi menfaatini temin noktasında hareket ettiği düşünülse de aslında davacı, kanuniliğin savunucusu ya da hukukun sözcüsü konumundadır¹⁶.

Dava sonucunda verilen karar ise davacının menfaat ihlalinin giderilmesinden ibaret değildir. Mahkeme kararı, aynı zamanda idarenin hukuka aykırı işleminin hukuk devleti ve kanuni idare ilkesine verdiği hasarı onarmakta ve böylece hukuk düzeni korunmaktadır¹⁷. Nitekim iptal hükmü, iptal kararının geriye etkisi nedeniyle davacının menfaatinin korunmasının ve işlemde doğan etkilerin giderilmesinin ötesinde en güçlü şekilde hukuk devleti ilkesinin sağlanmasına hizmet etmektedir. İdari yargının varlık nedeni de idari yargıya özgü bir dava türü olan iptal davası yolu ile hukuk devletinin gerçekleştirilmesine hizmet etmektir. Zira idari işlemin unsurlarının hukuka uygunluk denetimi, idarenin keyfi davranışlarda bulunması sonucu ortaya çıkan hukuka aykırılıkların önüne geçilmesini sağlayan etkili bir güvence niteliğindedir.

Somut uyuşmazlıklarda menfaat ihlalinin varlığını ortaya koymak kolay değildir. Menfaat ihlalinin yokluğu sonradan düzeltilebilecek bir eksiklik olmadığı için ilk incelemede ehliyetsiz kişiler tarafından dava açılmışsa mahkemenin davayı reddetmesi gerekmektedir.

B. Menfaat Kavramının Özellikleri

Doktrinde ve yargı kararlarında menfaat ihlalinin güncel, meşru, kişisel olması şartıyla idari işlemin dava konusu edilebilmesi mümkün kabul edilmektedir. Menfaat ihlalinin bu üç boyutun varlığı somut uyuşmazlıkta yargı yerlerince araştırılmaktadır.

¹⁵ Ali Ülkü **Azrak**, “İptal Davalarının Objektif Niteliği”, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2000, 12-16 Ocak 2000 Ankara, C. 1, s. 332.

¹⁶ İlhan **Hanağası**, “İdari Davalarda Menfaat İlişkisi”, İdari Yargı Uygulaması ve Karşılaşılan Sorunlar Paneli, Konya Barosu 2012, s. 42.

¹⁷ **Azrak**, s. 332.

1. Menfaatin Meşru Olması

Menfaatin meşru olması, davacının dava açmaktaki menfaatinin mevcut hukuk kuralları ve mahkeme kararlarına dayanan hukuksal bir temelden gelmesi demektir¹⁸. Hukuksal bir temele dayanmayan menfaat iddiası, meşruluk şartını taşımadığı için iptal davasının kabulüne imkân vermez. Danıştay meşru menfaati, hukuken korunan bir menfaat olarak değerlendirmektedir. Nitekim kararlarında, “söz konusu işlemde sağladığı yarar hukuken korunabilir bir başka deyişle meşru nitelikte olmadığı”¹⁹, “meşru menfaatin varlığından söz etmek, hukuken ileri sürülebilir olmasına bağlıdır”²⁰, “davacı şirketin hukuken korunması gereken, meşru bir menfaati bulunmamaktadır”²¹ şeklindeki değerlendirmelerle ortak bir tanım geliştirmektedir²². Nitekim Danıştay 10. Dairesi, marka hakkına hukuka aykırı saldırı yapıldığı gerekçesiyle şirket aleyhine adli yargıda açacağı tazminat davasında isteyeceği tazminat miktarının belirlenmesine yönelik idarenin iç işleyişi çerçevesinde hazırladığı yönergenin iptali istemiyle açılan davada, davacı şirketin hukuken korunması gereken meşru bir menfaatinin olmadığına hükmetmiştir: “... Kamu tüzel kişisi tarafından aleyhine tazminat davası açılan ilgilinin, söz konusu tazminat davasında istenilecek tutarın belirlenmesine yönelik idarenin iç düzenlemesiyle ortaya çıkan menfaat ilgisinin, hukuken meşru nitelikte sayılıp; iptal davası açılmasına olanak sağlayacak nitelikte olduğunun kabulüne olanak görülmemektedir.”²³

Mahkeme tarafından yapılacak meşru menfaat değerlendirmesi, davacının subjektif durumunun değerlendirilmesinden ziyade objektif değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. Diğer bir ifadeyle mahkeme, somut uyuşmazlıkta menfaati objektif hukuk kuralları çerçevesinde hukuken ileri sürülebilir nitelikte değerlendirmekte ise davayı kabul etmelidir. Bu yorum,

¹⁸ Ragıp Sarıca, İdari Kaza Cilt: 1, İdari Davalar, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul 1949, s. 32.

¹⁹ Dan. 10. D., E. 2002/1407, K. 2002/4320, 13.11.2002, (www.kazanci.com).

²⁰ Dan. 10. D., E. 2002/7519, K. 2003/1610, 8.5.2003, (www.kazanci.com).

²¹ Dan. 10. D., E. 2010/7285, K. 2011/215, 28.1.2011, (www.kazanci.com).

²² Necip Taha Gür, “İptal Davalarında Menfaatin Meşruluğuna İlişkin Düşünceler”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 21, S. 2, 2019, s. 692.

²³ Dan. 10.D., E. 2010/7285, K. 2011/215, 28.1.2011, (www.kazanci.com).

iptal davası açabilme ehliyeti açısından geniş bir menfaat anlayışını yansıtmaktadır²⁴. Nitekim Danıştay, bir firmanın liman işletmeciliği yapmasına izin veren işlem yargı kararı ile iptal edilmesine rağmen kararın gereğini yerine getirmek için işlem ya da eylem yapmayan idarenin tutumu nedeniyle liman işletmeciliğini sürdürmesi sonucunda, bu sıfatına dayanarak limanların deniz sınırları ve koordinatlarının belirlenmesine ilişkin tebliğe karşı iptal davası açan şirketin meşru menfaatinin olmadığına hükmetmiştir²⁵.

2. Menfaatin Kişisel Olması

Menfaatin kişisel olması, ilgili idari işlemin doğrudan ya da dolaylı bir şekilde ilgili kişiyi etkilemesini ifade etmektedir. Dava konusu idari işlem ile davacı arasında ciddi ve makul bir ilgi kurulabiliyorsa ilgilinin menfaatinin etkilendiği ve iptal davasının kabul edilebileceği ifade edilmektedir. Danıştay da bir menfaatin kişisel menfaat sayılabilmesi için işlemin doğrudan davacı hakkında yapılması gerektiğini, özellikle çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamaları gibi kamu yararını yakından ilgilendiren davalarda dava açma ehliyetinin geniş yorumlanacağını ifade etmektedir²⁶.

Somut uyuşmazlıklarda kişisel menfaat ihlalinin sınırlarını net bir şekilde ortaya koymak mümkün değildir. Bu nedenle menfaat ihlali her somut uyuşmazlıkta idari yargı yeri tarafından değerlendirilerek takdir edilmektedir. Davacının menfaatini doğrudan ilgilendiren kamu görevlilerine yönelik disiplin işlemleri, sınır dışı edilme işlemleri, vatandaşlıktan çıkarılma işlemleri, mülkiyet hakkını olumsuz etkileyen işlemlerde davacı, bizzat hakkında işlem tesis edilen kişidir. Bu işlemler açısından menfaatin kişiselliğinin tespitinde sorun yaşanmamaktadır²⁷. Bununla birlikte dolaylı bir şekilde işlemin ilgiliyi etkilemesi halinde menfaatin kişiselliğinin tespitinde idari yargı uygulamasında farklı kararlar verildiği görülmektedir. Nitekim ana bilim dalı başkanının, ilgili ana bilim dalına farklı bir alanda doktorasını tamamlamış bir öğretim üyesi atanmasına ilişkin işlemin iptali istemiyle açtığı davada, idare mahkemesi davaya konu idari işlemle ilgilinin kişisel menfaatinin ihlal edilmediği gerekçesiyle davanın

²⁴ **Gür**, s. 701.

²⁵ Dan. 10. D., E. 2002/1407, K. 2002/4320, 13.11.2002, (www.kazanci.com).

²⁶ Dan. İDDK., E. 2005/1582, K. 2007/378, 21.3.2007, (www.kazanci.com).

²⁷ Ender Ethem **Atay**, İdari Yargılama Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara 2021, s. 248.

ehliyet yönünden reddine karar vermiştir. Temyiz denetimini gerçekleştiren Danıştay ise haklı olarak, ana bilim dalı başkanının kendi biriminde doçent kadrosu ihtiyacı bulunup bulunmadığını değerlendirebileceğini, yürüttüğü idari görevi nedeniyle dava konusu ile arasında kişisel menfaat bağı kurulduğundan davada ehliyetli olduğunu kabul etmiştir²⁸. Yine idare tarafından ruhsata ve eklerine aykırı yapıldığı ileri sürülerek mühür- lenmesine ve yıkımına karar verilen yapının sahibi olmamasına rağmen yapının işleteni sıfatıyla dava açan şirketin davası, idare mahkemesi tarafından ehliyet yönünden reddedilmiştir. Temyiz denetimini gerçekleştiren Danıştay ise yıkım kararının davacının kişisel menfaatini ihlal ettiği sonucuna vararak ilk derece mahkemesinin kararını bozmuştur²⁹.

3. Menfaatin Güncel Olması

Menfaatin güncel olması, iptal davasına konu idari işlem nedeniyle davacının ihlal edilen menfaatinin iptal davasının açıldığı tarihten başlayarak davanın sonuçlanmasına kadar devam etmesini ifade etmektedir. Henüz doğmamış, ileride doğması muhtemel bir menfaat için iptal davası kabul edilemez. Davacı ile dava konusu idari işlem arasında var olan menfaat bağının davanın karara bağlandığı tarihe kadar aranmasının zorunlu olup olmadığı hususu, doktrinde ve yargı kararlarında tartışmalıdır.

a. Doktrindeki Görüşler

Menfaatin güncel olması konusunda doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. ONAR'a göre menfaat bağı, davanın esasına taalluk etmeyen, sadece davanın dinlenmesi için aranılan bir usul ve şekil şartıdır. Davacının dava sonuna kadar dava konusu idari işlemle ciddi ve makul bir alakasının bulunması gerekmektedir³⁰. Aynı görüşteki CANDAN, menfaat

²⁸ Dan. 8. D., E. 2007/1377, K. 2007/4701, 17.9.2007, (www.kazanci.com).

²⁹ Dan. 6. D., E. 2019/2731, K. 2019/3360, 30.04.2019, (www.kazanci.com).

³⁰ Onar, s. 1783. Aynı yönde bkz: Firuzan İkinciogulları, "Dava Açma Ehliyeti", İdare Hukuku ve İdari Yargı ile İlgili İncelemeler, Danıştay Başkanlığı, Ankara 1976, s. 154; Ali Sıtkı Gökalp, "İdari Dava Türleri", Yüzyıl Boyunca Danıştay, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1968, s. 453.

ihlali koşulunun davanın sonuna kadar aranması gerektiğini ifade etmektedir³¹. CANDAN'a göre, idari yargı hâkimi uygulanmasının imkânsız olduğunu bildiği kararlar vermemelidir. Örneğin, yer değişikliği işleminin iptalini isteyen kamu görevlisi istifa ederse ya da kendi isteği ile emekliye ayrılırsa, işlemin iptaline yönelik karar verilse bile karar uygulanarak ilgilinin eski görev yerine dönebilmesi mümkün değildir³². Bu şekilde uygulanması olmayan, etkisiz kararlar verilmesi, iptal kararının etkisini zayıflatıcı bir etki yaratmaktadır³³. GÜNDÜZ, CANDAN'ın görüşündeki gerekçeyle katılarak, menfaat ilişkisinin dava sürecinde sona ermesi halinde davanın reddedilmesi gerektiğini ifade etmektedir³⁴. BURTAN da menfaatin güncelliğinin davanın her aşamasında aranması, menfaat ihlalinin ortadan kalkması halinde davaya devam edilmemesi gerektiğini savunmaktadır³⁵.

Aksi görüşü savunan GÖZÜBÜYÜK, menfaat bağının “davanın açıldığı anda ya da dava karara bağlanırken” bulunması gerektiğini ifade etmektedir³⁶. ALAN, “davanın açıldığı tarihte değil, idari işlemin yapıldığı tarihte menfaat ilişkisinin varlığı”nın yeterli olduğu görüşündedir³⁷.

³¹ Turgut **Candan**, Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu, 8. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara 2020, s. 142.

³² **Candan**, s. 142.

³³ Aynı doğrultudaki bir yargı kararı için bkz: AYİM 3. D., E. 2003/266, K. 2004/885, 26.05.2004, (www.kazanci.com): “...Menfaat ilişkisinin meşru ve kişisel olması yanında güncel olması da aranmaktadır. Bu görüşün temelinde iptal davası sonunda verilecek yargı kararının sonuç yaratamayacak olması halinde böyle bir yargı kararının hiç verilmemesinin daha doğru olacağı düşüncesi yatmaktadır. Gerçekten yargı kararları uygulanmak için verilir ve uygulanmak suretiyle de taraflar arasındaki uyumsuzluğu ortadan kaldırır. Uygulanabilme olanağı bulunmayan yargı kararı vermenin hiçbir anlamı olmayacağı şüphesizdir. Çünkü iptal davalarının konusu artık uygulanamayan işlemler değil, uygulanmakta olan ve hukuki sonuçlar doğurmaya devam eden idari işlemlerdir. Uygulanması bitmiş ya da uygulanabilme olanağı kalmamış bir idari işlemin yargı denetimine tabi tutularak yargı yerinin kararına konu olmasının bir hukuksal yararı yoktur.”

³⁴ Fatma Ebru **Gündüz**, İdari Davalarda Ehliyet ve Husumet, Yetkin Yayınları, Ankara 2016, s. 172.

³⁵ Burak Çağlar **Burtan**, İdari Yargıda Ehliyet ve Husumet, Der Yayınları, İstanbul 2019, s. 95.

³⁶ Şeref **Gözübüyük**, Yönetmelik Yargı, Turhan Kitabevi, Ankara 2010, s. 185.

³⁷ Nuri **Alan**, “İptal Davalarının Ön ve Esastan Kabul Şartları”, Danıştay Dergisi, S. 50-51, s. 32.

BALKAR'a göre davanın açıldığı tarihte menfaat bağının varlığı incelenmeli³⁸ KAYA'ya göre ise iptal davasının objektif niteliğinden yola çıkarak menfaatin davanın açıldığı tarihte bulunması yeterli kabul edilmelidir³⁹. YÜCESOY, davanın açılmasından sonra menfaat ilişkisinde ortaya çıkan değişikliklerin idarenin hukuka aykırı işlemi ortadan kaldırmaya çağını ve davanın reddinin hukuk devleti ilkesine ve iptal davasının kamu yararını sağlama amacına aykırı olduğunu vurgulamaktadır⁴⁰.

Kanaatimizce, iptal davasında davanın açıldığı an itibarıyla menfaat ihlalinin gerçekleşip gerçekleşmediğinin değerlendirilmesi gerekmektedir. İptal davası idari işlem nedeniyle menfaati ihlal edilenler tarafından açılmış ise davanın sonuna kadar menfaatin güncelliğinin aranmasına gerek bulunmamaktadır. Davacı ile idari işlem arasında var olan menfaat ilişkisi yargılama süresince devam etmese bile, idari işlem hukuka uygun hale gelmemektedir. Diğer bir ifadeyle, iptal davasının açılmasından sonra davacı ile idari işlem arasında var olan menfaat ilişkisinde meydana gelen değişiklikler, idarenin hukuka aykırı işlemi ortadan kaldırmamaktadır⁴¹. Bu yorum, iptal davasının niteliği, amacı ve anayasal ilkelerle bağdaşmaktadır. Zira iptal davası, objektif hukuk düzenini koruyan nesnel bir dava türüdür. Bu niteliğinden ötürü, davanın açılmasıyla birlikte yargı mercii'nin ilgisi, idari işlemin hukuk düzenine aykırı olup olmadığının belirlenmesi noktasına yoğunlaşmalıdır⁴². İdari yargı yeri, davayı sonuna kadar götürüp işlem hukuka aykırı ise işlemin iptaline karar vermelidir⁴³. Dava sonucunda verilecek kararın etkisiz olması ve davacı açısından hukuki yararının bulunmaması gerekçeleriyle davanın reddi, davacı açısından hak arama hürriyetini kullanarak dava açma hakkını, mahkeme tarafından esaslı talepler incelenip sonuca bağlanmadığı için anlamsız ve işlevsiz hale getirecektir.

38 Galip Kemal **Balkar**, "İptal Davası Açmak İçin Dava Konusu Tasarruf ile İlgili Şartı", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. 14, S. 4, 1959, s. 217.

39 Cemil **Kaya**, "İptal Davalarında Menfaatin Aktüel Olması Şartının Anlamı ve Kapsamı", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 1, 2008, s. 125.

40 Ayşe Aslı **Yücesoy**, İdari Yargılama Hukukunda İptal Davalarında Menfaat, (İdari Yargıda Subjektif Dava Ehliyeti Koşulu), Seçkin Yayınevi, Ankara 2016, s. 233.

41 Yasemin E. **Özdek**, "İptal Davasında Menfaat Koşulu", Amme İdaresi Dergisi, C. 24, S. 1, Mart 1991, s. 114.

42 **Kaya**, s. 124.

43 Ramazan **Çağlayan**, İdari Yargılama Hukuku, 12. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2020, s. 390-391.

b. Yargı Kararlarındaki Uygulama

İdari yargıdaki pek çok konu gibi iptal davasının sübjektif ehliyet koşulu olan menfaat ihlali kavramının da yasal dayanağı doğrudan doğruya ayrıntılı bir şekilde düzenlenmemiş, ayrıntıları idari yargı kararlarıyla belirlenmiştir. Bu yüzden idari yargının menfaat ihlali kavramına yaklaşımı ve verdiği kararlar son derece önemli ve yol göstericidir. Bu bağlamda idari bir işlemin davacının menfaatini yargılamanın sonuna kadar ihlal edip etmemesi gerektiğine ilişkin değerlendirmeyi, ilgili kanun hükmünü uygulayacak olan idari yargı mercileri tespit etmektedir.

Danıştay'ın konuya ilişkin genel yaklaşımı davanın devamı sırasında meydana gelen değişikliklerin menfaat bağıını ortadan kaldıracacağı ve güncel menfaat bağıının sona ereceği yönündedir⁴⁴. Nitekim uygulamada bazı mahkemeler⁴⁵, menfaat ihlali koşulunun davanın açıldığı tarihte var olmasının yeterli olmadığını, davanın sonuçlanmasına ve hatta kararın kesinleşmesine kadar devam etmesi gerektiğini belirterek davanın devamı sürecinde davacının durumunda meydana gelen değişiklikler nedeniyle davaya devam etmemekte, dava konusu hakkında karar verilmesine yer olmadığı kararı vermektedirler⁴⁶. Bu durumda dava devam ederken kamu görevlisinin emekli olması, istifa etmesi, kamu görevinden ihraç edilmesi, davacının yıkım kararına konu taşınmazı satması, inşaat ruhsatı için açılan davada arsa sahibinin arsasını satması gibi hallerde artık dava konusu idari işlem ile ilgilinin menfaat bağıının kalmadığı kabul edilmektedir⁴⁷.

Aksi yöndeki mahkeme kararlarına göre ise iptal davalarında idari işlemler tesis olundukları ve dava konusu oldukları tarihteki şartlara göre karara bağlanmalıdır. Dava sürecinde davacının durumunda ortaya çıkan değişiklikler, yargılamanın devamına engel teşkil etmemelidir. Bu içtiha-dın gerekçesi ise Danıştay 5. Dairesi'nin bir kararında "*İdare hukukunun genel ilkelerine göre iptal davası açılabilmesi için davacı ile dava konusu işlem arasında menfaat ilişkisinin varlığı yeterli olup, ayrıca bu işleme*

⁴⁴ Akylmaz/Sezginer/Kaya, s. 299-300.

⁴⁵ Dan. 6. D., E. 1988/1816, K. 1989/323, 21.02.1989, (www.kazanci.com); Dan. 4. D., E.1998/4810, K. 2000/796, (www.kazanci.com); Dan. 6. D., E. 2016/1206, K. 2017/343, 23.1.2017, (www.kazanci.com).

⁴⁶ Hüseyin Bilgin, "Danıştay Kararları Işığında İptal Davalarında Menfaatin Güncel Olması", Terazi Hukuk Dergisi, S. 30, Y. 4, Şubat 2009, s. 140.

⁴⁷ Dan. 5. D., E. 2008/501, K. 2010/3687, 28.05.2010, (www.kazanci.com); Dan. 6. D., E. 2016/1206, K. 2016/343, 23.1.2017, (www.kazanci.com).

menfaat ilişkisinin davanın sonuçlanmasına kadar devam etmesi aranmaktadır. Davacının idari işlemle ilişkisinin davanın sonuçlanmasına kadar devam etmesini zorunlu tutmak, iptal davalarını sadece davacılar yönünden ortaya koyduğu sonuçlarla değerlendirmek ve bu davaların amacını ihlal etmek anlamı taşır. Bunun sonucu olarak dava görülmeden önce alınacak yeni idari kararlarla davacının iptali istenen idari işlemle ilişkisini kesmek ve böylece hukuka aykırılığı ileri sürülen işlemi yargısal denetim dışında bırakmak yolu açılmış olur. Ayrıca idari yargılamada, yargılamanın işlemin tesis edildiği tarihten itibaren hüküm ifade etmesi nedeniyle işlemin hukuka uygun olup olmadığının tespiti yargılama giderlerine ve vekalet ücretine hükmedilmesi açısından da önem arz etmektedir. Bu nedenlerle dava açıldıktan sonra iptali istenen işlemle atanan kişinin başka yere atanması, bu atama nedeniyle davacının dava konusu işlemle menfaat ilişkisinin kalmadığından bahisle işin esası hakkında karar verilmesine yer olmadığına karar verilmesinde hukuki isabet görülmemiştir”⁴⁸ şeklinde ifade edilmektedir. Kararda davacının idari işlemle ilişkisinin davanın sonuçlanmasına kadar devam etmesinin zorunlu tutulması halinde, idarenin kötüniyetli davranarak davanın devamını engelleyecek şekilde yeni kararlar alıp hukukun denetiminden uzaklaştırılmış bir alan oluşturma fırsatına kavuşacağı vurgulanmaktadır.

Danıştay 2. Dairesi de bir kararında “...davacının menfaatinin ihlaline neden olan uyuşmazlık konusu işlemin idarece geri alınmadığı sürece hukuk âlemindeki varlığını halen koruduğu ve davacı ile işlem arasındaki ilişki devam eden nitelik arz ettiğinden, uyuşmazlık konusu işlemin tesis edildiği tarihte taşıdığı hukuki unsurlar yönünden incelenerek işin esası yönünden bir karar verilmesi ve verilecek kararın türüne göre yargılama gideri ve vekalet ücretine hükmedilmesi gerekirken, İdare Mahkemesince davacının dava devam ederken emekli olması nedeniyle işbu davada verilecek kararın fiilin uygulanabilirliği kalmadığından bahisle dava hak-

⁴⁸ Dan. 5. D., E. 2005/1005, K. 2006/455, 13.2.2006, (www.kazanci.com). Aynı yönde karar için bkz: Danıştay 10. D., E. 1997/6341, K. 2000/1372, 10.4.2000 (www.kazanci.com); Dan. 6. D., E. 2015/2579, K. 2016/1859, 18.4.2016, (www.kazanci.com); Dan. 5. D., E. 2007/526, K. 2007/2139, 7.5.2007, (www.kazanci.com).

kında karar verilmesine yer olmadığı yolunda verilen kararda hukuki isabet görülmemiştir"⁴⁹ diyerek Danıştay 5. Dairesi ile aynı yaklaşımı sergilemiştir.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu da "ehliyetin dava açılırken bulunmasının yeterli olduğu, dava sürecinde menfaatin ortadan kalkmasının ehliyetten bozmayı gerektirmeyeceği"⁵⁰ yönünde karar vermiştir.

II. ANAYASA MAHKEMESİ'NİN GÜNCEL MENFAAT KAVRAMINA İLİŞKİN KARARLARI

Anayasa Mahkemesi, bazı idari işlemlerin maddi ve manevi boyutu itibarıyla değerlendirildiğinde ilgililerin hukuk dünyasında telafisi güç ve hatta imkânsız sonuçlar doğurabildiğini, bu yüzden usul kurallarının şekilci ve kategorik uygulanmasından ziyade somut olayın özellikleri değerlendirilerek davanın devamının sağlanması ve esas hakkında karar verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Yargılama sürecinde menfaat ihlali koşulunun katı bir şekilde aranması, uygulamada özellikle kamu görevlileri hakkında tesis edilen idari işlemler bağlamında gerek ülkemizde gerek mukayeseli hukukta ön plana çıkan "lekelenmeme hakkı" bağlamında da sorun yaratabilecek niteliktedir. Bu bağlamda Yüksek Mahkeme, güncel menfaat bağı kavramı ile masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkı arasında hak arama özgürlüğünü kullanarak dava açan davacı açısından orantısız ve ağır bir külfet yüklenip yüklenmediğinin tespiti noktasında bağlantı kurmaktadır.

Lekelenmeme hakkı, kişilerin bir suç ithamı ile karşılaştıklarında dahi kendilerini güvende hissetmelerini sağlayan ve kişileri itibarının, onurunun, şeref ve haysiyetinin zarar görmesi tehdidine karşı koruyan bir müessesedir⁵¹. Lekelenmeme hakkının tanınmasıyla ve korunmasıyla kişinin toplum nezdinde itibarı ve saygınlığı korunarak özünde insan onuru korunmaktadır⁵². Nitekim devletin en temel varlık sebeplerinde biri de bireylerin maddi ve manevi varlığı ile onur ve haysiyetlerini korumak ve

⁴⁹ Dan. 2. D., E. 2004/5494, K. 2006/4269, 18.12.2006, (www.kazanci.com).

⁵⁰ Dan. İDDK, E. 2010/997, K. 2013/696, 28.2.2013, (www.kazanci.com).

⁵¹ Fatih Akıncı, "Lekelenmeme Hakkı", TAAD, S. 43, Y. 11, Temmuz 2020, s. 186; Eyüp Kara, "Lekelenmeme Hakkı", Adalet Dergisi, S. 43, 2012, s. 257.

⁵² Ramazan Gülsün, "İnsan Onuru ve Lekelenmeme Hakkı", International Journal of Legal Progress, Vol. 1, Nu. 2, 2015, s. 35.

toplumun saygın birer ferdi olarak yaşamlarını sürdürmelerini temin etmektir. Hukuk devletinde idare, faaliyetlerini gerçekleştirirken lekelenmeme hakkını koruyan ve güçlendiren bir yaklaşımla hareket etmelidir.

Kamu görevlileri hakkında tesis edilen ve hukuki statüleri üzerinde yükümlendirici bir sonuç doğuran disiplin işlemleri bağlamında masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkı özellikle değerlendirilmelidir. Türk İdare Hukukunda geleneksel yaklaşım, kamu görevlilerine verilen disiplin cezaları kurum içi düzeni korumaya yönelik olduğu için disiplin cezasını gerektiren bir fiil işlendiğinde, ceza verilmesi için belli bir kanaatin ve inancın oluşmasının yeterli olduğudur. Bu yaklaşım doktrinde haklı olarak eleştirilmektedir⁵³. Zira disiplin cezaları sadece belli bir kurumun iç düzenini sağlamaya yönelik yaptırımlar olarak değerlendirilip hafife alınır ise hukuka aykırı disiplin işlemleri yoluyla devlete duyulan saygı ve güvenin azalması suretiyle toplum düzenine aykırı bir durum ortaya çıkacaktır⁵⁴. Üstelik bazen verilen disiplin cezası ilgili açısından hapis cezasından bile ağır ve yıpratıcı, telafisi olanaksız nitelikte olabilmektedir. Bu nedenle son dönem yargı içtihatlarında disiplin cezalarına karşı açılan davalar bakımından da masumiyet karinesi uygulama alanı bulmaktadır⁵⁵.

İdare tarafından tesis edilen disiplin işlemlerinde durum böyle iken, açılan iptal davasında idari işlemin hukuka uygunluğunun incelenmesi ve mahkemenin vereceği karar davacı kamu görevlisi açısından oldukça önemlidir. Zira kamu görevlisi, idarenin hukuka aykırı bir idari işlemi söz konusu ise sırf bu nedenle toplum nezdinde lekelenmiş, itibar kaybetmiş ve onuru kırılmış olabilmektedir. Örneğin hakkında yolsuzluk ve usulsüzlük yaptığı iddiaları bulunan ve bu nedenlere dayanılarak görevden alınan üst düzey bir kamu görevlisi, söz konusu idari işlem hukuka aykırı tesis edilmiş ise diğer bir ifadeyle idarenin gösterdiği her iki sebep gerçeğe aykırı ise iptal davası açarak yolsuzluk ve usulsüzlük yaptığı gerekçesiyle görevden alınması işleminin iptalini talep edecektir. İptal davası devam

⁵³ Ali **Ulusoy**, İdari Yaptırımlar, XII Levha Yayınları, Ankara 2013, s. 104.

⁵⁴ Bahtiyar **Akyılmaz**, “Anayasal Esaslar Çerçevesinde Kamu Personeli Disiplin Hukuku ve Uygulamadaki Sorunlar”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 6, S. 1-2, Haziran-Aralık 2002, s. 261.

⁵⁵ Dan. 10. D., E. 1987/2015, K. 1987/1721, 27.10.1987, Danıştay Dergisi, S. 70-71, s. 550; Dan. 5. D., E. 2016/16858, K. 2018/15491, 12.09.2018, Danıştay Dergisi, S. 150, s. 103-105; Dan. 5. D., E. 2016/16014, K. 2018/12646, 27.3.2018, (www.kazanci.com); Dan. 16. D., E. 2015/8892, K. 2015/1827, 17.4.2015, (www.kazanci.com).

ederken davacının emekli olması, istifa etmesi, çekilmiş sayılması, kamu görevinden ihraç edilmesi gibi gerekçelerle kamu görevliliği statüsünün sona ermesi nedeniyle dava ehliyet noktasından reddedilirse ya da karar verilmesine yer olmadığı kararı verilirse dava sırasında ortaya çıkan değişiklik yargısal denetime engel teşkil ettiğinden “lekelenmeme hakkı” ihlal edilmiş olacaktır. Zira kamu görevlisi yargılama sonuçlanıp kendisini aklayamadığı ve idari işlemin hukuka aykırı olduğu ortaya konulmadığı için toplum nezdinde itibarsızlaşacak, onuru ve saygınlığı zarar görecektir, adalet kamu hizmetinden yararlanarak adil bir yargılama sürecinin sonunda elde etmesi gereken karar hakkı ihlal edilecektir. Halbuki adil yargılanma hakkının tüm unsurları gerçekleştirilerek ancak kişilerin lekelenmeme hakkı teminat altına alınabilecektir. Üstelik yargılama sürecinde çok kısa bir süre içerisinde idari işlem ve gerekçesi basın ve internet aracılığıyla da ilan edilebildiği için kamu görevlisinin manevi zararı giderek katlanmaktadır.

Yargılamanın sonuna kadar menfaat bağı koşulunun varlığının aranması halinde, iptal davası açtıktan sonra kamu görevliliğinden istifa, çekilme, Devlet memurluğundan çıkartılma, emeklilik gibi gerekçelerle ilgilinin kamu görevlisi statüsü sona ererse, uyuşmazlığın esası incelenmediği için idari işlemin yargısal denetimi gerçekleştirilemez. İptal davası yolu ile hukuka uygunluk denetiminin bu şekilde yapılamaması nedeniyle, gerçekte söz konusu idari işlem hukuka aykırı tesis edilmişse iptal edilmesi mahkemece gündeme gelmeyeceği için ilgilinin bu suçlamalar nedeniyle özlük hakları da ihlal edilecektir. Zira hukuka aykırı olduğu iddiasıyla açtığı iptal davasında idari işlemin mahkemece iptali gündeme gelmeyeceği için kamu görevlisinin kariyerinin yeniden ihya edilmesi de söz konusu olamayacaktır.

Anayasa Mahkemesi’nin bireysel başvuru yolu ile önüne gelen Levent Tütüncü kararında⁵⁶ bu konu gündeme gelmiştir. Somut uyuşmazlıkta başvuruçunun profesörlük kadrosuna atanma talebiyle idareye yaptığı başvuru, etik kusuru işlediğinin tespiti gerekçesiyle ilgili hakkında iki yıl akademik yükseltme sırasında başvuramama ya da atanamama yaptırımı ile sonuçlanmıştır. Başvuruçucu, söz konusu kararın hukuka aykırı olduğu iddiası ile Askeri Yüksek İdare Mahkemesi’nde dava açmış ancak dava devam ederken kendi isteği ile emekli olup Türk Silahlı Kuvvetleri’nden ay-

⁵⁶ AYM Levent Tütüncü Başvurusu, Başvuru Numarası: 2015/3690, Karar Tarihi: 18/7/2018, (kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr), E.T. 11.05.2021.

rılmıştır. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, uyuşmazlığın konusuz kaldığını belirterek uyuşmazlığın esası hakkında karar verilmesine yer olmadığı kararı vermiştir. Kararın karşı oy gerekçesinde başvuru emekli olmasının menfaat bağının kalmadığı anlamına gelmeyeceğine, etik kurul kararının halen kendisinin menfaatini etkilediğine, emekli olduktan sonra da yaptırım kararının etkilerinin olabileceğine dikkat çekilmiştir. Başvurucunun karar düzeltme talebinin de kabul edilmemesi üzerine Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunulmuştur. Yüksek Mahkeme, dava konusu idari işlemle davacı arasındaki menfaat ilişkisinin davanın devamı sırasında ortadan kalktığı gerekçesiyle uyuşmazlığın esasının incelenmemesini mahkemeye erişim hakkına yönelik bir müdahale olarak değerlendirmiştir. Müdahalenin temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması başlıklı Anayasa'nın 13. maddesinde belirtilen koşullara göre değerlendirilmesi yapılarak, ölçülülük ilkesinin alt ilkesi olan orantılılık noktasında uygulanan tedbirle başvurucuya aşırı ve orantısız bir külfet yüklenip yüklenmediği sorgulanmıştır. Bu bağlamda, başvuru emekli olmasının akademik kariyeri ve itibarı üzerinde olumsuz etkisi bulunan kararın, gelecekteki akademik kariyeri üzerinde de etkili olabileceği, etik ihlali tespiti nedeniyle ilan edilen kadroya başvuramadığı için atanamaması nedeniyle kadroya bağlı mali hakları üzerinde etki doğuracağı, dolayısıyla mahkemeye erişim hakkına ölçsüz bir müdahale yapılarak adil yargılanma hakkının ihlal edildiği sonucuna ulaşmıştır. Zira akademik unvanını ve itibarını lekelediğini belirttiği idari işlemin hukuka aykırılığının mahkeme kararıyla ortaya konulması imkânından yoksun bırakıldığı için kararın etki ve sonuçları dikkate alındığında başvuru emekli olmasının ağır bir külfet altında bırakıldığı görülmektedir. Davacının Türk Silahlı Kuvvetleri'nden ayrıldıktan sonra kamu kurumlarında ya da özel sektörde görev alması halinde etik ihlali tespitine yönelik idari işlemin davacının maddi ve manevi yönden tüm geleceğini etkileyeceği tartışmasızdır.

Anayasa Mahkemesi benzer kararlarında da statü hukukuna göre çalışan kamu görevlilerinin, kamu personel hukuku kapsamında haklarında tesis edilen idari işlemlerin onların meslek yaşamlarının yanı sıra maddi ve manevi varlıkları üzerinde de birtakım etki ve sonuçlar doğurduğunu kabul etmektedir⁵⁷. Emeklilik, istifa, ihraç gibi gerekçelerle kaybedilen

⁵⁷ AYM Turgay Dabakoğlu Başvurusu, Başvuru Numarası: 2018/27010, Karar Tarihi: 16/12/2020; AYM Şenol Arslan Başvurusu, Başvuru Numarası: 2017/40261, Karar Tarihi: 15.9.2020.

kamu görevliliği statüsünün mevzuatta düzenlenen belli koşulların gerçekleşmesi halinde yeniden kazanılması imkânının bulunması, idari işlemin kişi üzerinde hukuki etkilerini devam ettirecek olması şeklinde yorumlanmaktadır. Dava konusu idari işlem, başvurunun başta akademik kariyeri olmak üzere tüm yaşantısı üzerinde etki ve sonuçlarını doğurduğu ve halen hukukten mevcut olduğu için şekilci bir yaklaşımdan hareketle, kamu görevlisi statüsü sona erdiği için idari işlemin iptal edilmesinde menfaatinin ortadan kalktığını ileri sürerek hukuka uygunluk denetimi gerçekleştirilmemesi kabul edilemez. Davacının davasının esaslan görülüp işlem hukuka aykırı ise iptaline karar verilmesi gerekmektedir.

Anayasa Mahkemesi Bayram Ali Devecioğlu kararında⁵⁸, görev yapmakta olduğu birime dilekçe yazmış olması sebebiyle hakkında disiplin soruşturması yürütülen ve kınama cezası ile cezalandırılan kamu görevlisinin açtığı iptal davasında, idare mahkemesi tarafından işlemin iptaline karar verilmiştir. İstinaf kanun yolu aşamasında, bölge idare mahkemesi başvurunun kamu görevinden ihraç edilmesi nedeniyle dava konusunun ortadan kalktığı gerekçesiyle davanın esası hakkında karar verilmesine yer olmadığı kararını vermiştir. Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvurusu üzerine Yüksek Mahkeme, konuyu adil yargılanma hakkının güvencelerinden biri olan karar hakkı kapsamında değerlendirmiştir. Yüksek Mahkeme'ye göre; davanın açıldığı sırada var olan menfaat bağının yargılamanın sonuna kadar aranmasının gerekip gerekmediği konusunda, yerel mahkemelerin ve özellikle içtihat mahkemesi olan Danıştay'ın yorum ve uygulamaları ile kabul ettiği esaslar belirleyici olmaktadır. Nitekim bir kısım Danıştay içtihadına⁵⁹ göre, davanın açıldığı sırada davacı ile dava konusu idari işlem arasında var olan menfaat bağı yeterli görülmemekte, menfaat ilişkisinin davanın sonuna kadar devam etmesi şartı aranmamaktadır. Bu durumda uyuşmazlığın esasının incelenmesi ve idari işlemin unsurlarının hukuka uygunluğu denetlenerek esas hakkında karar verilmesi gerekmektedir. Somut uyuşmazlıkta kamu görevinden ihraç edilen başvurunun idari veya yargısal yollarla görevine dönme ihtimali değerlendirildiğinde dava konusu edilebilir ve ilgilinin menfaatini etkileyen bir işlemin varlığı göze çarpmaktadır. Zira başvurunun kamu görevinden ihraç

⁵⁸ AYM Bayram Ali Devecioğlu Başvurusu, Başvuru Numarası: 2017/39387, Karar Tarihi: 15/9/2020.

⁵⁹ Dan. 5. D., E. 2012/2143, K. 2014/9343, 15.12.2014, (www.kazanci.com); Dan. 2. D., E. 2008/3586, K. 2008/4247, 3.11.2008, (www.kazanci.com); Dan. 12. D., E. 2015/1273, K. 2015/5657, 28.10.2015, (www.kazanci.com); Dan. 5. D., E. 2005/1005, K. 2006/45, 13.2.2006, (www.kazanci.com).

kararına karşı yargı yoluna başvurarak görevine geri dönmesi ihtimalinde dava konusu kınama işleminin başvuru üzerinde hukuki etkisi bulunacaktır. Diğer bir ifadeyle, ilgili kamu görevine dönmesi ihtimalinde idari yargı denetiminden geçmemiş disiplin cezası ile karşı karşıya kalacaktır. Bu durumda dava konusu idari işlem ile davacı arasındaki menfaat bağının ortadan kalkmadığı, davanın esasının incelenmesi gerektiği ifade edilmelidir. Somut uyuşmazlıkta Yüksek Mahkeme, bölge idare mahkemesinin herhangi bir açıklama getirmeden ve irdelemeye gitmeksizin şekilci bir yaklaşımla bir kısım Danıştay içtihadındaki yaklaşımdan sapmasını ve davanın esasını incelememesini gerekçeli karar alma hakkının ihlali olarak değerlendirmiştir⁶⁰. Bu karardan anlaşılacağı üzere, mahkemeler içtihat-tan sapma ve mevzuatı yorumlamada değişikliğe giderken keyfi kararların önüne geçmek ve davanın taraflarını tatmin etmek için güçlü bir gerekçe ortaya koymak durumundadır. Güçlü bir gerekçe ortaya konulması, meşru beklenti ve hukuki belirlilik gibi hukuk devletinin temel ilkelerinin gereğidir⁶¹. Aksi yöndeki kategorik ve şekilci yaklaşım, adil olmayıp kişilerin anayasal haklarını zedeleyecektir.

Anayasa Mahkemesi önüne gelen Turgay Dabakoğlu kararında⁶² hakkında yürütülen disiplin soruşturması sonucu bir yıl süreyle kademe ilerlemesinin durdurulması cezası alan öğretmen idare mahkemesinde açtığı iptal davası gündeme gelmiştir. İptal davası devam etmekte iken 675 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin ekli listesinde yer almak suretiyle davacının kamu görevinden çıkarılması karşısında, idare mahkemesi davanın konusuz kaldığı ve esasının incelenmesine olanak bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. İstinaf başvurusunun reddi üzerine ilgili, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinin uygulanabilirliğinin tespiti için aynı mahiyetteki idari işlemlerin iç hukukta dava konusu edilip uyuşmazlıkların esasının incelenmesini önemli bir ölçüt kabul etmektedir. Özellikle menfaat ihlali şartının davanın açıldığı sırada bulunmasının ye-

⁶⁰ Tolga Şirin, Anayasa Mahkemesi Kararlarında (İdari Yargı Bağlamında) Gerekçeli Karar Alma Hakkı, TAAD, S. 48, Y. 12, Ekim 2021, s. 74.

⁶¹ Aysun Zühal Sunay, İptal Davalarında Gerekçeli Karar Hakkı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2016, s. 54.

⁶² AYM Turgay Dabakoğlu Başvurusu, Başvuru Numarası: 2018/27010, Karar Tarihi: 16/12/2020.

terli olduğu, menfaat ihlali koşulunun davanın sonuna kadar aranması gerekmediği yönündeki Danıştay içtihadındaki yaklaşım, yargılama süreci devam ederken ilgilinin kamu görevliliği statüsü herhangi bir nedenle sona ermiş olsa dahi idari işlemle olan menfaat bağının ortadan kalkmayacağı yönündedir. Anayasa Mahkemesi, Danıştay'ın bu yöndeki içtihadını esas alarak, davanın esasının incelenmesi gerektiği sonucuna vararak, adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.

Yine Anayasa Mahkemesi Şenol Arslan kararında⁶³, hakkında tesis edilen performans notunun iptali talebiyle açılan davada idare mahkemesi işlemin iptaline karar vermiş, istinaf kanun yolunda bölge idare mahkemesi davacının kamu görevinden ihraç edilmesi nedeniyle davanın konusunun kalmadığından bahisle davanın esasına girmemiştir. Anayasa Mahkemesi önüne gelen dosyada, Danıştay'ın yukarıdaki içtihadını esas alarak başvuruçunun kamu görevinden ihraç edilmesi işlemine karşı Olağanüstü Hal İşlemlerini İnceleme Komisyonu'na başvurabileceğini, OHAL Komisyonu kararlarına karşı yargı yolunun açık olduğunu, bu durumda başvuruçunun kamu görevlisi statüsünü yeniden kazanabileceğini ifade etmiştir. Yüksek Mahkeme böyle bir durumda dava konusu performans notunun başvuruçucu üzerinde olumsuz hukuki sonuçlarının olacağını belirterek menfaat ihlalinin ortadan kalkmadığını, davanın esastan incelenmesi gerektiğini değerlendirilmiştir. Şekilci bir yaklaşımla hareket edilerek bu davanın esasının incelenmemesi, Yüksek Mahkeme'ye göre adil yargılanma hakkı kapsamındaki karar hakkını ihlal etmiştir.

III. ADİL YARGILANMA HAKKI BAĞLAMINDA ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Adil yargılanma hakkı, hem mahkemeye başvuru hakkını hem de yargılama sonucunda mahkemeden karar alma ve alınan kararın uygulanmasını isteme hakkını kapsamaktadır. Diğer bir ifadeyle Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkı, ilgililere sadece mahkemeye başvurma hakkını değil aynı zamanda davanın görüldüğü mahke-

⁶³ AYM Şenol Arslan Başvurusu, Başvuru Numarası: 2017/40261, Karar Tarihi: 15.9.2020.

meden adil bir karar verilmesini ve kararın icrasını isteme güvencesi sağlamaktadır⁶⁴. Nitekim Anayasa Mahkemesi İbrahim Demiroğlu kararında⁶⁵, adil yargılanma hakkının güvencelerinden birini oluşturan mahkeme hakkının, mahkemeye erişim hakkı, karar hakkı ve kararın icrası haklarını içerdiği kabul edilmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de mahkemeye erişim hakkı bağlamında vermiş olduğu Karin Andersson ve diğerleri/İsveç kararında, başvuruçuların sadece şeklen bir mahkemeye erişiminin bulunmasını değil, aynı zamanda ulusal mahkemenin huzuruna getirilen meselelerin yeterince incelenmesi gerektiğini ifade etmektedir⁶⁶.

Mahkemeye erişim hakkı, medeni hak ve yükümlülükleri ilgilendiren meselelerde yargılama sürecini başlatma hakkı olarak adil ve aleni yargılama hakkının ayrılmaz bir parçası durumundadır⁶⁷. Gerçekten, kişinin karşılaştığı haksız bir muameleye, işleme veya suçlamaya karşı kendisini savunabilmesinin ve haklılığını ortaya koyabilmesinin en güvenceli ve etkili yolu bağımsız ve tarafsız yargı mercileri önünde dava hakkını kullanabilmesidir⁶⁸. Mahkemeye erişim hakkı, Anayasa ile güvence altına alınan diğer temel hak ve özgürlüklerden yararlanılması ve bu hakların korunması bakımından adaleti harekete geçirici etkisiyle oldukça önemli bir konumdadır. Adalet bu yolla harekete geçirilerek keyfi uygulamaların

⁶⁴ Arman **Zrvandyan**, İdari Yargıda Avrupa Adil Yargılanma Standartlarına İlişkin Emsal Kararlar, Mart 2021, s. 125 vd.

⁶⁵ AYM İbrahim Demiroğlu Başvurusu, Başvuru Numarası: 2017/15698, Karar Tarihi: 26/7/2019, (kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr), E.T. 11.05.2021: “Adil yargılanma hakkının güvencelerinden biri olan mahkeme hakkı; mahkemeye erişim hakkı, karar hakkı ve kararın icrası haklarını içerir. Karar hakkı genel itibarıyla mahkeme önüne getirilen uyumsuzluğun karara bağlanmasını isteme hakkını ifade eder. Zira dava hakkını kullanan bireyin asıl amacı davanın sonunda, uyumsuzluk konusu ettiği talebinin esasıyla ilgili olarak bir karar elde edebilmektir. Bir başka ifadeyle dava sonucunda şayet bir karar elde edilemiyorsa dava açmanın da bir anlamı kalmayacaktır. Öte yandan karar hakkı bireylerin sadece yargılama sonucunda şekli anlamda bir karar elde etmelerini güvence altına almaz. Bu hak aynı zamanda dava konusu edilen uyumsuzluğa ilişkin esaslı taleplerin yargı merciince bir sonuca bağlanmasını da gerektirir.”.

⁶⁶ **Zrvandyan**, s. 69.

⁶⁷ **Zrvandyan**, s. 63.

⁶⁸ Emel **Hanağası**, Davada Menfaat, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, 2007, s. 42.

önüne geçilmekte ve hukukun üstünlüğü ilkesinin toplumda yerleşmesine katkıda bulunmaktadır.

Mahkemeye erişim hakkı, davanın esası hakkında karar verilmesini isteme hakkını da kapsamaktadır. Aksi halde, mahkemeye başvuru hakkı kabul edilmiş fakat dava sürecinde uyuşmazlığın esasına girilip karar verilmeyerek uyuşmazlık çözüme kavuşturulmamış olup karar hakkı zedelemiş olacaktır. Diğer bir ifadeyle, davacı açısından hak arama hürriyetini kullanarak dava açmak, mahkeme tarafından esaslı talepler incelenip sonuca bağlanmadığı için pratikte anlamsız ve işlevsiz hale gelecektir. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kutic/ Hırvatistan kararında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde ifade edilen mahkemeye erişim hakkının yalnızca dava açma hakkını değil aynı zamanda mahkemenin uyuşmazlık konusundaki kararını elde etme hakkını da kapsadığı belirtilmektedir. Davacılara tanınan adil, aleni, makul sürede yargılamaya yönelik usuli güvencelerin uyuşmazlığın nihai bir kararla sonuçlandırılacağı garanti edilmeden detaylı bir şekilde açıklanması anlamsız kabul edilmektedir⁶⁹.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Golder/Birleşik Krallık kararında, devletlerin iç hukuklarında mahkemeye erişim hakkına sınırlama getirebileceklerini ancak bu sınırlamaların hakkın özünü zedeleyecek şekilde ve ölçüde olmaması gerektiğini ifade etmektedir⁷⁰. Mahkemeye erişim hakkına sınırlama getirilecekse Ashingdane/İngiltere kararında belirtildiği üzere, sınırlamanın meşru amaç izlemesi, kullanılan araç ile gerçekleştirilmek istenen amaç arasında makul bir orantılılık ilişkisi bulunması ve hakkın özüne zarar verilmemesi şartları birlikte aranmaktadır⁷¹. Anayasa Mahkemesi de bireysel başvuru kararlarında, mahkemeye erişim hakkına ilişkin sınırlandırmaların, hakkın özünü zedeleyecek şekilde bu hakkı kısıtlamaması, meşru bir amaç izlemesi, açık ve ölçülü olması ve başvuru üzerinde ağır bir yük oluşturmaması gerektiğini ifade etmektedir⁷².

⁶⁹ Osman **Doğru**/Atilla **Nalbant**, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar, 1. Cilt, Ankara 2021, s. 841.

⁷⁰ **Doğru/Nalbant**, s. 620.

⁷¹ Bihter **Aydın**, "Türk İdari Yargı Düzeninde Mahkemeye Erişim Hakkı", TAAD, S. 15, Y. 4, Ekim 2013, s. 278.

⁷² Örnek yargı kararları için bkz: AYM İbrahim Can Başvurusu, Başvuru Numarası: 2012/1052, Karar Tarihi: 23/7/2014; AYM Özkan Şen Başvurusu, Başvuru Numarası: 2012/791, Karar Tarihi: 7/11/2013.

O halde yargı kararlarının bazılarında ifade edildiği gibi menfaat bağı koşulunun yargılama süresince katı bir şekilde yorumlanması, adil yargılanma hakkının güvencelerinden birini oluşturan mahkemeye erişim hakkını yalnızca dava açmaya indirgeyen bir sonuç doğurmaktadır. Hâlbuki ilgilinin dava açmaktaki muradı, somut uyuşmazlıkta ileri sürdüğü iddialar hakkında davayı gören mahkemeden adil bir karar elde etmesi ve kararın tüm yönleriyle uygulanmasının sağlanmasıdır. Diğer bir ifadeyle, idari yargıda açılan bir iptal davasında davacının muradı, idari işlemin iptal edilmesiyle birlikte bu işlemin sonuçlarının ve etkilerinin geçmişe etkili olacak şekilde ortadan kaldırılmasının sağlanmasıdır. İdari işlem nedeniyle uğranılan maddi ve manevi kayıpların tazmini de bu bağlamda gündeme gelmektedir.

Nitekim Anayasa Mahkemesi Turgay Dabakoğlu başvurusunda idarenin, KHK ile kamu görevliliği sıfatı sona erenlerin görev yaptıkları idarede yeniden çalışamayacakları ve bir daha kamu hizmetinde istihdam edilemeyecekleri için bir daha kamu görevi üstlenemeyecek başvurusunun disiplin cezasının iptal edilmesinin hukuki statüsünde herhangi bir değişikliğe yol açamayacağı savunmasını kabul edilemez bulmuştur. Somut uyuşmazlıkta başvurusunun kamu görevinden çıkarılması işlemine karşı Komisyona başvurabileceği, Komisyon kararına karşı yargı yolunun açık olduğu tespiti yapılmıştır. Başvurusunun bu süreçleri işleterek yeniden kamu görevliliği statüsüne girmesi halinde, disiplin cezasının başvuru üzerinde olumsuz hukuki etkisi olacağı açıktır. Bu nedenle kamu görevinden ihraç edildiği gerekçesiyle, dava konusu idari işlem ile menfaat bağı ortadan kalktığı kabul edilemez. Davanın esasının incelenmeyerek karar verilmemesi, karar hakkının ihlali şeklinde değerlendirilmektedir. Zira Yüksek Mahkeme'nin İbrahim Demiroğlu kararında⁷³ da belirttiği üzere, dava açma hakkını kullanan bireyin asıl muradı, yargılama sonunda esaslı taleplerinin yargı merciince bir sonuca bağlanmasıdır. Aksi değerlendirme, bireyin dava açma hakkını kullanmadaki amacı ile bağdaşmaz.

Anayasa Mahkemesi Bayram Ali Devecioğlu başvurusunda da idarenin, disiplin cezası işlemine karşı açılan iptal davası devam etmekteyken ilgilinin kamu görevinden ihraç edilmesi nedeniyle dava konusu idari işlem ile arasındaki menfaat bağının ortadan kalktığını, bu şartlarda davaya devam edilmesinin başvuru açısından manevi haz boyutunda kalacağını

⁷³ AYM İbrahim Demiroğlu Başvurusu, Başvuru Numarası: 2017/15698, 26/7/2019, (www.kazanci.com).

ifade ettiği savunmasını kabul etmemiştir. Başvurucu, idareye karşı beyanında davanın devamının sadece manevi hazla açıklanamayacağını, yargılama masraflarının aleyhine hükmedildiğini, adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Somut uyuşmazlıkta başvurusunun kamu görevinden çıkarılması işlemine karşı Komisyona başvurabileceği, Komisyon kararına karşı yargı yolunun açık olduğu tespiti yapılmıştır. Başvurusunun bu süreçleri işleterek yeniden kamu görevlisi statüsüne girmesi halinde, kınama cezasının başvuru üzerinde olumsuz hukuki etkisi olacağı açıktır. Menfaat ihlali ortadan kalkmadığından davanın esasının incelenmemesi, davacıya ağır bir külfet yüklemekte ve davanın esasının incelenmeyerek karar verilmemesi, karar hakkının ihlali şeklinde değerlendirilmektedir.

Anayasa Mahkemesi Levent Tütüncü başvurusunda, etik ihlal tespiti kararının iptali davası sürerken emekli olup TSK'dan ayrılması gerekçe gösterilip uyuşmazlığın incelenmemesi nedeniyle başvurusunun mahkemeye erişim hakkına yönelik bir müdahale bulunduğunu kabul etmiştir. Bu sebeple müdahalenin Anayasa'nın 13. maddesinde yer alan kanun tarafından öngörülme, haklı bir sebebe dayanma, ölçülülük ilkesine aykırı olmama koşullarına uygun olup olmadığı irdelenerek Anayasa'nın 36. maddesinin ihlali değerlendirilmiştir⁷⁴. Ölçülülük ilkesinin değerlendirilmesi bağlamında, hakkın sınırlandırılması durumunda elde edilen kamu yararı ile bireyin hak ve özgürlükleri arasında adil bir dengenin varlığı araştırılmıştır. Diğer bir ifadeyle, kamu yararı gerekçesiyle bireye aşırı ve orantısız bir yük yüklenip yüklenmediği değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme yapılırken "*dava konusu edilen işlemin mahiyeti, başvurusunun hukuki durumuna ve gelecek yaşantısına ne şekilde etkilerinin olduğu, işlemin hukuka uygunluk denetiminin gerçekleştirilmemiş olmasından dolayı bertaraf edilemeyen bu etkilerin başvurucuya bir külfet yükleyip yüklenmediği*" gibi hususlar dikkate alınmıştır. Başvurusunun etik ihlalde bulunduğu yönündeki idari işlemin Türk Silahlı Kuvvetleri'nden ayrıldıktan sonraki akademik kariyeri üzerindeki hukuki etkisi, yine başvurusunun söz konusu idari işlem nedeniyle ilan edilen kadroya başvurmadığı için atanamamasından ötürü kadroya bağlı özlük hakları üzerindeki hukuki etkisi ve nihayetinde dava konusu idari işlemin başvurusunun tüm yaşantısı üzerindeki etkisi ve sonuçlarının göz ardı edilmesi ile başvurucuya ağır bir külfet yüklediği değerlendirilmiştir. Sonuç itibarıyla, adil yargılanma

⁷⁴ Aynı doğrultuda yargı kararı için bkz: AYM, E. 2015/96, K. 2016/9, 10.2.2016; (www.kazanci.com); AYM Yusuf Bilin Başvurusu, Başvuru No: 2014/14498, 26/12/2017, (www.kazanci.com).

hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine karar verilmiştir.

Anayasa Mahkemesi Şenol ARSLAN başvurusunda da idarenin, performans değerlendirme işlemine karşı açılan iptal davası devam etmekteyken ilgilinin kamu görevinden ihraç edilmesi nedeniyle dava konusu idari işlem ile arasındaki menfaat bağının ortadan kalktığını, bu şartlarda davaya devam edilmesinin başvuru açısından manevi haz boyutunda kalacağını belirttiği savunmasını dikkate almamıştır. Başvurucu, performans notu değerlendirmesi kararının hukuka aykırı olduğunu, istinaf dilekçesinde tazminat talebi olmadığı halde mahkemenin yargılama masrafları bakımından aleyhe hüküm kurduğunu belirtmiştir. Somut uyuşmazlıkta başvuruçunun kamu görevliliğinden çıkarılması işlemine karşı Komisyona başvurabileceği, Komisyon kararına karşı yargı yolunun açık olduğu tespiti yapılmıştır. Başvuruçunun yeniden kamu görevliliği statüsünü kazanması halinde performans notuna ilişkin idari işlemin başvuru üzerine hukuki etkisi olacağı açıktır. Yüksek Mahkeme, salt kamu görevinden ihraç edilme nedeniyle dava konusunun ortadan kalktığı yönündeki bölge idare mahkemesinin şekilci yaklaşımıyla davanın esasının incelenmemesini başvuruçunun karar hakkının ihlali olarak değerlendirmiştir.

SONUÇ

Hukuk devleti ilkesi ve hukukun üstünlüğü ilkesinin toplumda yerleşmesine hizmet eden iptal davasında subjektif ehliyet koşulu olan menfaat ihlali kavramının geniş yorumlanması ve yargı denetimini işlevsizleştiren sınırlamaların kaldırılması adaletin sağlanmasına hizmet etmektedir. Bu bağlamda davacı ile dava konusu idari işlem arasında var olan menfaat bağının davanın açılması sırasında varlığı halinde davanın sonuna kadar, hatta karar kesinleşinceye kadar var olmasını beklemek, hak arama özgürlüğünü kullanarak dava açan ilgiliye, statüsünde meydana gelen değişiklikler nedeniyle adalete erişim talebinin kesintiye uğraması ve hatta son bulması sonucu mağduriyet yaratmaktadır. Bununla birlikte hukuk devletinde idarenin ve idari yargının hak arama özgürlüğünü daraltan doğrudan ya da dolaylı sınırlamaları kaldırması ve bu yolla adaletin teminini sağlaması gerekmektedir.

Anayasa Mahkemesi güncel bireysel başvuru kararlarında, Danıştay'ın iptal davası açılabilmesi için davacı ile dava konusu işlem arasında menfaat ilişkisinin yeterli olduğu ve davanın esastan karara bağlanabilmesi için ayrıca bu işlemle menfaat ilişkisinin mutlaka davanın sonuçlan-

masına kadar devam etmesi gerekmediği yolundaki içtihadından hareketle, yargılamaya devam edilmemesi nedeniyle adil yargılanma hakkının ihlal edildiği sonucuna varmıştır. İdare hukukunun kaynaklarından birisi olan Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru kararlarının, başvurucu lehine yorum yaparak usul kurallarının aşırı şekilci ve katı şekilde uygulanmasının sonucu uyuşmazlığın esası hakkında karar verilmemesinin sonuçlarını bertaraf edici karar vermesi kayda değer bir gelişmedir. Nitekim Yüksek Mahkeme çalışmamız kapsamında incelediğimiz üç bireysel başvuru kararında⁷⁵ adil yargılanma hakkı kapsamında karar hakkının ihlal edildiğini belirtip karar hakkı ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapmak üzere dosyayı derece mahkemesine göndermiştir. Levent Tütüncü başvurusunda⁷⁶ ise adil yargılanma hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğini belirtip adil yargılanma hakkı ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapmak üzere dosyayı derece mahkemesine göndermiştir.

Anayasa Mahkemesi, kamu görevlileri hakkında tesis edilen idari işlemlerin maddi ve manevi boyutu itibarıyla değerlendirildiğinde ilgililerin hukuk dünyasında telafisi güç ve hatta imkânsız sonuçlar doğurabildiğini, usul kurallarının şekilci ve kategorik uygulamasından ziyade somut olayın özellikleri değerlendirilerek davanın devamının sağlanması ve esas hakkında karar verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu durumda sırf güncel menfaat ilişkisi kalmadığından ötürü davanın reddedilmesi ya da dava konusu ortadan kalktığından karar verilmesine yer olmadığı kararları verilmemelidir. Ayrıca iptal davaları ile idari işlemin hukuka uygun olup olmadığının saptanmasına, hukukun üstünlüğünün sağlanmasına ve hukuk devleti ilkesinin gerçekleştirilmesine hizmet edildiğinden, bu davalarda güncel menfaat ilişkisinin bu amaç doğrultusunda yorumlanması gerekmektedir. Bu noktada yorum yapılırken hukuk devleti ilkesi temeline dayanan idari yargıda iptal davasının amacı ve idari yargının varlık sebebi de her zaman hatırdta tutulmalıdır.

⁷⁵ AYM Bayram Ali Devecioğlu Başvurusu, Başvuru Numarası: 2017/39387, Karar Tarihi: 15/9/2020; Turgay Dabakoğlu Başvurusu, Başvuru Numarası: 2018/27010, 16/12/2020; Şenol Arslan Başvurusu, Başvuru Numarası: 2017/40261, Karar Tarihi: 15/9/2020.

⁷⁶ AYM Levent Tütüncü Başvurusu, Başvuru Numarası: 2015/3690, Karar Tarihi: 18/7/2018.

KAYNAKÇA

Akıncı, Fatih. “Lekelenmeme Hakkı”. TAAD. S. 43, Y. 11, Temmuz 2020, s. 177-202.

Akyılmaz, Bahtiyar/**Sezginer**, Murat/**Kaya**, Cemil. Türk İdari Yargılama Hukuku. Savaş Yayınevi, Ankara 2021.

Akyılmaz, Bahtiyar. “Anayasal Esaslar Çerçevesinde Kamu Personeli Disiplin Hukuku ve Uygulamadaki Sorunlar”. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C. 6, S. 1-2, Haziran-Aralık 2002.

Alan, Nuri. “İptal Davalarının Ön ve Esastan Kabul Şartları”. Danıştay Dergisi. S. 50-51, s. 22-55.

Aslan, Zehreddin. Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu. 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2020.

Atay, Ender Ethem. “İptal Davasının Nitelikleri ve İptal Kararlarının Uygulanması”. Danıştay ve İdari Yargı Günü 139. Yıl, 11 Mayıs 2007, Danıştay Matbaası 2008, s. 13-95.

Atay, Ender Ethem. İdari Yargılama Hukuku. Seçkin Yayınevi, Ankara 2021.

Aydın, Bihter. “Türk İdari Yargı Düzeninde Mahkemeye Erişim Hakkı”. TAAD. S. 15, Y. 4, Ekim 2013, s. 271-296.

Azrak, Ali Ülkü. “İptal Davalarının Objektif Niteliği”. Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2000, 12-16 Ocak 2000 Ankara, C. 1, s. 331-336.

Balkar, Galip Kemal. “İptal Davası Açmak İçin Dava Konusu Tasarruf ile İlgili Şartı”. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. C. 14, S. 4, 1959, s. 216-238.

Bilgin, Hüseyin. “Danıştay Kararları Işığında İptal Davalarında Menfaatin Güncel Olması”. Terazi Hukuk Dergisi. S. 30, Y. 4, Şubat 2009, s. 137-149.

Burtan, Burak Çağlar. İdari Yargıda Ehliyet ve Husumet. Der Yayınları, İstanbul 2019.

Candan, Turgut. Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu. 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2020.

Çağlayan, Ramazan. İdari Yargılama Hukuku. 12. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2020.

Çelikkol, Hüseyin. “İdari Yargıda Ehliyet ve Husumet”. *Adalet Dergisi*. S. 3, Y. 76, Mayıs-Haziran, 1985, s. 749-770.

Doğru, Osman/**Nalbant**, Atilla. *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar*. 1. Cilt, Ankara 2021.

Gökalp, Ali Sıtkı. “İdari Dava Türleri”. *Yüzyıl Boyunca Danıştay, Türk Tarih Kurumu Basımevi*, Ankara 1968.

Gözübüyük, Şeref. *Yönetmelik Yargı*. Turhan Kitabevi, Ankara 2010.

Gülsün, Ramazan. “İnsan Onuru ve Lekelenmeme Hakkı”. *International Journal of Legal Progress*. Vol. 1, Nu. 2, 2015, s. 17-42.

Günday, Metin. *İdari Yargılama Hukuku*. Turhan Kitabevi, Ankara 2022.

Gündüz, Ebru Fatma. *İdari Davalarda Ehliyet ve Husumet*. Yetkin Yayınları, Ankara 2016.

Gür, Necip Taha. “İptal Davalarında Menfaatin Meşruluğuna İlişkin Düşünceler”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. C. 21, S. 2, 2019, s. 685-705.

Hanağası, İlhan. “İdari Davalarda Menfaat İlişkisi”. *İdari Yargı Uygulaması ve Karşılaşılan Sorunlar Paneli*, Konya Barosu 2012.

Hanağası, Emel. *Davada Menfaat*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara 2007.

İkinciogulları, Firuzan. “Dava Açma Ehliyeti”. *İdare Hukuku ve İdari Yargı ile İlgili İncelemeler*, Danıştay Başkanlığı, Ankara 1976.

Kara, Eyüp. “Lekelenmeme Hakkı”. *Adalet Dergisi*. S. 43, 2012, s. 257-266.

Karahanoğulları, Onur. “Birel İşlemlere Karşı Açılan İptal Davalarında İlgili Bağ Sorunu”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. C. 62, S. 3, 2007, s. 201-232.

Kaya, Cemil. “İptal Davalarında Menfaatin Aktüel Olması Şartının Anlamı ve Kapsamı”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. C. 16, S. 1, 2008, s. 117-140.

Onar, Sıddık Sami. *İdare Hukukunun Umumi Esasları*. III. Cilt, 3. Bası, İstanbul 1966.

Özdek, E. Yasemin. “İptal Davasında Menfaat Koşulu”. *Amme İdaresi Dergisi*. C. 24, S. 1, Mart 1991, s. 99-115.

Sarıca, Ragıp. İdari Kaza Cilt: 1, İdari Davalar. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul 1949.

Sunay, Aysun Zühal. İptal Davalarında Gerekçeli Karar Hakkı. Seçkin Yayınevi, Ankara 2016.

Şirin, Tolga. Anayasa Mahkemesi Kararlarında (İdari Yargı Bağlamında) Gerekçeli Karar Alma Hakkı. TAAD, S. 48, Y. 12, Ekim 2021, s. 65-85.

Ulusoy, Ali. İdari Yaptırımlar, XII Levha Yayınları, Ankara 2013.

Ulusoy, D. Ali. Yeni Türk İdare Hukuku, 4. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara 2021.

Yücesoy, Aslı Ayşe. İdari Yargılama Hukukunda İptal Davalarında Menfaat. (İdari Yargıda Subjektif Dava Ehliyeti Koşulu), Seçkin Yayınevi, Ankara 2016.

Zrvandyan, Arman. İdari Yargıda Avrupa Adil Yargılanma Standartlarına İlişkin Emsal Kararlar. Mart 2021.

